

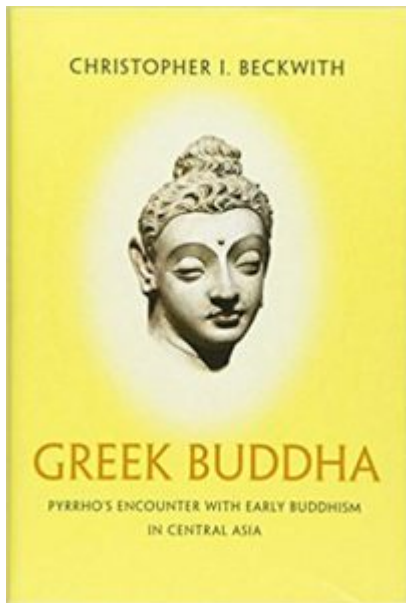
Pyrrhón ako grécky Budha?

Katarína Rajtíková

Rajtíková, K.: Pyrrhón ako grécky Budha? In: *Ostium*, roč. 14, 2018, č. 4.

Beckwith, Christopher, I.: *The Greek Buddha: Pyrrho's Encounter with Early Buddhism in Central Asia*. Princeton University Press, 2015.

Monografia *The Greek Buddha: Pyrrho's Encounter with Early Buddhism in Central Asia* prináša do oblasti skúmania dejín filozofie celkom nový vietor. Možno aj vďaka niektorým odvážnym, priam šokujúcim tézám bola označená ako „jedna z najambicióznejších súčasných prác venovaných komparatívnej filozofii“[\[1\]](#). Dalo by sa dokonca povedať, že predmetná publikácia predstavuje akýsi protipól voči mainstreamu v súčasných štúdiách dejín antickej filozofie a rovnako tak aj orientalistiky.

Už samotný názov predstavuje istú kontroverziu, najmä ak ide o spojenie „grécky Budha“. Potenciálnemu čitateľovi nemusí byť hneď zrejmé, čo sa za takýmto názvom skutočne skrýva: Prirovnáva sa osobnosť Pyrrhóna v rámci gréckej kultúry analogicky k indickému Budhovi v budhistickej tradícii? Alebo je v tejto práci Pyrrhón ako zástupca gréckeho myslenia chápaný priamo ako súčasť budhistickej tradície? Pôjde tu teda o akúsi komparáciu? Ak áno, naznačuje autor, že tieto dve tradície myslenia (t. j. pyrrhónizmus a budhizmus) majú niečo spoločné, alebo dokonca, že majú doslova *rovnaký základ*?

Možnú odpoveď na otázku týkajúcu sa pôvodu názvu publikácie nemožno *jednoducho* nájsť v úvode ani v predslove a dokonca ani v samotnej prvej kapitole, čo celkovo negatívne ovplyvňuje prvý dojem. Na konci predslovu sa uvádza len to, že nielen jadro Pyrrhónovej filozofie je podobné s učením raného budhizmu, ale dokonca že v oboch systémoch možno nájsť rovnako významné časti a prepojenia (porovnaj s. 21). Autor v týchto dvoch, ako sa bežne verí, nezávislých systémoch, prekvapivo nachádza „rovnakú vnútornú logiku“ (s. 21). Navyše autor neidentifikuje prvky budhistickeho učenia len v Pyrrhónovom učení, ale dokonca tvrdí, že tieto prvky mali vplyv aj na filozofiu Davida Huma (s. 20, s. 146). Napriek uvedenému sa čitateľ dozvedá, že nakoniec nepôjde

o prácu z komparatívnej filozofie: „je dôležité spomenúť, že táto kniha *nie* je komparáciou ničoho“ (ix). Tak o čo v nej ide? A aký obsah napĺňa?

Predmetná publikácia je členená na štyri hlavné kapitoly: prvá kapitola sa venuje Pyrrhónovmu mysleniu, druhá raným formám budhizmu, tretia tzv. *nefritovej joge* (jade yoga)^[2] a nebeskej *dharme*, pojednávajúca o budhistickom myslení na území Indie a Číny^[3]. Štvrtá kapitola nesie honosný názov: *Grécke osvietenstvo: proti čomu argumentovali Budha, Pyrrhón a Hume*. Samotné názvy kapitol však naznačujú, že práca bude mať charakter komparácie až identifikácie, hoci sa Beckwith voči takémuto označeniu vymedzuje.^[4]

Napriek tomu, že predmetná publikácia je po obsahovej stránke mimoriadne plodná, formát tejto recenzie mi dovoľuje predstaviť ju len v obmedzenom rozsahu. Za jadro práce tak považujem Beckwithovo tvrdenie, podľa ktorého je raný pyrrhónizmus, predstavovaný učením a praktikami Pyrrhóna z Elidy a Timóna z Fliuntu, prvým doloženým filozoficko-náboženským systémom, ktorý je aj historicky datovateľný a zároveň jasne rozpoznateľný ako forma budhizmu (s. 61). Stručne povedané, hlavné náuky raného budhizmu a raného pyrrhónizmu sú rovnaké (porovnaj s. 43). Zdôvodnenie autor ponúka prostredníctvom rozsiahlej analýzy kľúčových prvkov pyrrhónizmu a raného budhizmu. Autor tu nachádza podobnosť, dokonca až totožnosť gréckeho pojmu *pragmata* a sanskritského pojmu *dharma* (v pálijskom jazyku *dhamma*), ktoré obe Beckwith prekladá ako *veci etické*. Zdá sa však, že takáto interpretácia plodí viacero problémov, na ktoré upozorňujú aj autori Johnson a Shults^[5]. Jedným z nich je, že pri preklade pojmu *dharma* ako *vecí etických* sa Beckwith neobťažuje zohľadniť aj pojem *dhamma* v pálijskom kánone, hoci sa medzi odborníkmi považuje za historicky starší. Ostáva preto otázkou, prečo autor nepracuje aj s významom pojmu *dhamma*. Otázka sa stáva ešte naliehavejšou, ak zohľadním Beckwithove vyjadrenia, že objavy, ktoré kniha prináša, sa snažia opierať iba o tzv. pramenné materiály („hard data“), čo zdôrazňuje dokonca na viacerých miestach práce (ix, s. 162).

Jednou z chýb je, že Beckwith analyzuje len sanskritský pojem *dharma*, hoci nemožno povedať, že tento pojem je jednoducho len „prekladom“ pálijského *dhamma*. Autori dokonca zdôrazňujú, že slovo *dhamma* je povestné tým, že sa ťažko prekladá^[6]. Analýza pálijskeho významu pojmu *dhamma* v Beckwithovej práci úplne chýba a taktiež chýba aj zdôvodnenie, prečo je to tak.^[7] V súvislosti s absenciou Beckwithovho skúmania pálijského kánonu pri prekladoch pojmov, ako je *dhamma*, potom Johnson a Shults upozorňujú na vážnu skutočnosť: „[a]k neexistujú žiadne metodologické obmedzenia zavádzané na takýto druh interpretačného postupu, ak je povolený pre slová tak všeobecné, ako je *dhamma* (alebo *pragmata*), potom môže byť (daný interpretačný postup, pozn. autora) použitý na podporu takmer akejkoľvek interpretácie akéhokoľvek textu, a môže priviesť nezlučiteľné texty k blízkemu spojeniu, či až k virtuálnej identite.“^[8] Takýchto chýb možno v predmetnej publikácii nájsť viacero a sú zväčša metodologickej povahy.^[9]

Domnievam sa, že správna interpretácia *dhammy* je preto zásadná pre ďalší postoj recenzenta k publikácii – a najmä jej hodnoteniu. Uvediem preto len zopár potenciálnych kandidátov na možný význam pojmu *dhamma*. Pojem *dhamma* môže znamenať nielen „vec“ vo fyzikálnom význame (čo mimochodom platí aj pre pojem *pragmata*), ale zároveň je to aj jav či fenomén, intencionálny objekt mysle, či označenie samotnej mysle.^[10] Dokonca v pluráli sú *dhammy* označované ako ontologické kategórie reality.^[11] Práve takéto možné významy skôr odporujú Beckwithom favorizovanej etickej interpretácii dharmy ako centrálneho prvku buddhizmu. Domnievam sa, že ak autorov postup nie je dostatočne zdôvodnený, potom je ohrozená aj celkovo pre prácu kľúčová interpretácia pyrrhónizmu ako budhizmu. Celá problematika by si však zaslúžila oveľa hlbšiu analýzu.

Okrem štyroch hlavných kapitol práca obsahuje aj Predslov, Epilóg, a tradične Úvod a Záver. Podakovania sa nachádzajú hneď na začiatku, kde sú vysvetlené aj pravidlá použitej transkripcie a transliterácie primárnych textov a spôsob použitia skratiek. Na konci je kniha doplnená poznámkami,

literatúrou a indexom. Rozsiahlu časť knihy, viac ako 70 strán z celkových 275, tvoria tri kratšie texty označené ako Appendix A, B a C. Prvý z nich, ako priznáva sám autor v poznámke 1 na str. 180, je revidovanou verziou jeho staršieho článku o *Pyrrhónovej logike*[12]. Tu sa venuje vo väčšej miere gréckym zdrojom týkajúcich sa Pyrrhóna, navyše so zreteľom na grécke zdroje odkazujúce na Indiu, a pozornosť obracia aj k textovým materiálom centrálnej Ázie a Číny (str. 180). Appendix B sa venuje otázke, či pyrrhónizmus a budhizmus predsa len nie sú oba pôvodom rýdzo grécke. Autor však v tejto časti danú otázku definitívne nerozhodne, čo považujem za nedostatok tejto časti publikácie. Na druhej strane zdôvodniť takýto postup možno tým, že odpoveď čitateľ nachádza v samotnom jadre práce. Appendix C sa venuje otázke raných textových zdrojov v indickej budhistickej tradícii. Pre úplnosť formálneho opisu knihy treba pochváliť jej bohatý poznámkový aparát a jedenásťstranový zoznam použitej literatúry. Uvádzaná bibliografia podľa môjho názoru nie je vyčerpávajúca, ale pre danú tému tvorí určite viac ako solídny základ.

Na záver si dovoľím niekoľko voľnejších úvah a reflexií. Kniha sa číta pomerne dobre, lebo základné tézy sú formulované zrozumiteľne a jasne. Cieľ knihy a jej ambície však mohli byť vyjadrené aj trochu explicitnejšie, no v tomto smere som nemala vážnejšie výhrady. S kľúčovými pojmami a ich etymologizáciou autor pracuje zväčša dôsledne, hoci sa nájdu aj chyby. Jednou z nich sú problémy so spomínaným pojmom *dharma (dhamma)*.

Napriek uvedeným slabším stránkam je nutné zdôrazniť, že kniha originálnym spôsobom podáva množstvo čiastkových odpovedí na celé spektrum problémov, a to nielen v centre budhistickej a gréckej tradície, ale aj v čínskom taoizme. Oceňujem, že publikácia tak spája celkovo až tri tradície myslenia (hoci čínska je v úzadí), čo považujem pre čitateľa západnej orientácie za nesmierne podnetné. Titul tak nie je len prácou z komparatívnej filozofie, ale môže poslúžiť aj ako základný prehľad k štúdiu súdobých nábožensko-filozofických učení. Zvedavý čitateľ tak v knihe nájde poučenie aj o brahmanizme či zoroastrizme, ktorým sa autor venuje najmä v druhej kapitole.

Predmetná publikácia je odvážna, provokatívna, hoci – ako som ukázala – vo svojich základoch nie je neotrasiteľná. Myslím, že práve tým však vytvára priestor a podnecuje pre hlbšie preskúmanie problematiky. Výsledky takéhoto skúmania by sa mohli odraziť vo forme nových štúdií či monografií autorov a bádateľov z oblasti antickej filozofie a snáď aj orientalistiky. Úprimne verím, že práve práce obhajujúce či aspoň naznačujúce historické ovplyvňovanie Východu a Západu – Beckwithova publikácia je ojedinelým[13] príkladom na ne – budú v budúcnosti predstavovať prelom v prehodnotení europocentrickej paradigmy v súčasnom filozofickom myslení. V tomto kontexte mi dovoľte citovať názor dvoch slovenských bádateľov z oblasti dejín antickej filozofie, s ktorým sa plne stotožňujem: „štúdium antickej filozofie bez znalostí z oblasti orientalistiky nemôže tvoriť základ serióznej historiografie antickej filozofie“.[14] Ambíciu prispieť do takto fundovaného skúmania antiky knihe *The Greek Buddha: Pyrrho's Encounter with Early Buddhism in Central Asia* rozhodne nemožno uprieť.

Literatúra

Beckwith, C. I.: Pyrrho's Logic. In: *Elenchos*, vol. 32, no. 2, s. 287 – 327.

Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism? A Case Study in the Methodology of Comparative Philosophy. In: *Comparative Philosophy*, Vol. 9, No. 2, 2018, s. 1 – 40.

Kalaš, A. – Škvrnda, F.: Od Zoroastra k Sókratovi: vzťah antickej filozofie a mágie v 5. a 4. storočí pred Kr. (I). In: *Filozofia*, roč. 73, číslo 2, 2018, s. 85 – 96.

Kalaš, A.: Ο Πύρρων Ευδαίμων φιλόσοφος χωρίς αξίες. ΛΕΥΚΩΣΙΑ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ, 2017.

Williams, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myslenie: úplné uvedení do indickej tradície*. Praha: ExOriente, 2011.

Poznámky

- [1] Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism? A Case Study in the Methodology of Comparative Philosophy. In: *Comparative Philosophy*, Vol. 9, No. 2, 2018, s. 1 – 40.
- [2] Nefritová joga je voľný preklad, spojenie „jade yoga“ v slovenčine nemá svoj ekvivalent. Domnievam sa, že autor tu sám používa toto spojenie ako novotvar, pričom ním označuje nápisy vytesané do nefritu pochádzajúce zo 4. st. pred Kr., ktoré podávajú inštrukcie ako dosiahnuť „jogicko-meditatívnu“ kontrolu dychu. Porovnaj Beckwith, C. I.: *The Greek Buddha: Pyrrho's Encounter with Early Buddhism in Central Asia*, s. 115.
- [3] Tradíciu čínskeho myslenia a čínskej formy budhizmu v tejto recenzii nebudem analyzovať a sústredím sa len na centrálné tradície myslenia z pohľadu Beckwithovej publikácie – grécku a indickú.
- [4] Obvinenie z komparácie vznášajú proti Beckwithovi aj autori M. R. Johnson a B. Shults; viac pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 8 – 9.
- [5] Pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 1 – 40.
- [6] Pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 20.
- [7] Pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 19 – 20.
- [8] Pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 20.
- [9] Pozri: Johnson, M. R. – Shults, B.: Early Pyrrhonism as a Sect of Buddhism?, s. 37.
- [10] Williams, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myšlení: úplně uvedení do indické tradice*, s. 75
- [11] Porovnaj Williams, P. – Tribe, A.: *Buddhistické myšlení: úplně uvedení do indické tradice*, s. 95 – 103.
- [12] Porovnaj Beckwith, C. I.: Pyrrho's Logic. In: *Elenchos*, vol. 32, no. 2, s. 287 – 327.
- [13] Zo slovenských bádateľov si dovoľím uviesť A. Kalaša, ktorý sa vo svojej najnovšej práci o skepticizme prikláňa k hypotéze tvorivého ovplyvňovania Východu a Západu (2017, 126 – 141).
- [14] Kalaš, A. – Škvrnda, F.: Od Zoroastra k Sókratovi: vzťah antickej filozofie a mágie v 5. a 4. storočí pred Kr., (I). In: *Filozofia*, roč. 73, číslo 2, 2018, s. 86.

Bc. Katarína Rajtíková
Zátareckého 26
Bratislava
831 07
E-mail: katarina.rajtikova@gmail.com